

pres del fr. *culot* [1319] avui 'fons', però ja no és recent en el sentit de 'el fons d'una llàntia'; 'aquilotar, impregnar del fum del tabac' mall.; del fr. *culotter une pipe* [1843] es prengué potser també la forma mall., en tot cas el cat. central *aquilotar* 'fer pendre a una pipa un color torrat a força de fumar-hi' [fi segle XIX, NOLLER: «ni 's treya dels llabis l'aquilotada pipa», *La Bogeria*, 10]; després 'emmorenir el fum (qualsevol cosa)', especialment les cases: «abans el poble estava edificat un tros amunt y encara 's conserven algunes cases y una petita església --- tot ben aquilolat pel fum y la vellúria», Solé i Santaló (BCEC XI, 303); molt usat per Josep Pla en aquest sentit, parlant de *L'Empordanet* (pp. 74, 215) i de les cases de París (*Santiago Russinyol*, 102); *aquilotament*; *culotació*; *quilotar* és el que usava Pitarra: en el sentit figurat d'ennegrir una persona': «*quilotar* així una dama / ja és cosa que no hem vist may» (*Castell dels Tres Dragons, Gatades* S. I, 168; l'empresari de *L'Africana* demana que li *quilotin bé els negres*, ib. II, 177).

Acular-se 'acoquinar-se' [«puday. —vaig pensar jo— si aquest home se'n *acula* estem perduts», MVayreya, *Sang Nova* I, § 4, p. 28]. *Encular-se* val. (*AlcM*), però més aviat s'usa com a intr. «declinar o inclinar una cosa hacia la parte trasera, especialmente los carros cuando cargan más peso detrás que delante» [Escrib, 1851]: «si una *parada* de séquia la fan molt alta, *encula*» [sentit al Palmar o Sollana, 1962]; *encularse* s'usa també en el cast. de l'interior de l'Argentina (Draghi, *Cancionero Cuyano*, p. 437); *enculada*. *Esculat* 'esbotzat' mall. (BFerrà, *Comèdies* I, 17).

Recular [S. xv, *Dansa* de Carbonell], mot paral·lel al fr. *reculer* [S. XII] i oc. ant. i mod. *recular* [segle XIII, *Donatz Pro.*, en algun text en prosa potser del S. XIII, i en el *Fierabràs* text fronterer potser ja anterior al XIII, PSW i Rayn. II, 529], veg. FEW II, 1510b (que el troba estès a tots els parlars gallo-romànics); no estrany a l'it. (*rinculare*) i al port. (*recuar*), però sí al castellà, on sembla ser calc del francès, rar i més aviat recent (DCEC, 1616 i DAut., però resta molt poc usat a Espanya, no tan poc a Amèrica); el caràcter castís en oc. ant. no es pot posar en dubte, en tot cas, puix que hi ha un joglar *Reculaire* que tençonava amb el nostre Hug de Mataplana, c. l'a. 1200 (MilàF, O. C. VI, 174).

Verb ben poc freqüent en la nostra llengua fins al S. XVII segons el diccionari Aguiló i *AlcM* [manca DTc., 1640-60; però Lacav., 1695 en dona abundant fraseologia com a tr. i intr.]; l'usa molt ja Verdagner com a intr. i també tr. per a 'apartar, retraure', *Ail.* en l'esbós de 1867, canviat en l'ed. definitiva; per a *recular* (l'olivera), *CostiManc.* I, s. v.; *reculament* [Lacav.]; *reculada* [DAG.]; *reculadís*; *reculanes* [DAG.] sembla refecció de *reculants del carro, del riu* (DAG.); *reculat*; *reculera*; mall. (DAG.); *a recules* [Verd.]; *a reculons* (a ~, Lacav.); *de reculons* tant o més usual, cat. or.); *+reculador*, per a un carràs de troncs en la Baga de Cerdanya (Er, 1959).⁵ *Anar a +reracules* per 'a reculons' és d'ús comú en cat. or. (especialment al N. de

Barcelona) tot i que *AlcM* no el recull i solament dona la forma bàrbara *a reres-cules* (com a usada en el Vallès i el Penedès). A Castalla *de recules* és 'd'espatlles o d'esquena': «ell estava *de recules* i no podia veure-ho», Enric Valor, c. 1950.

Culàrsega [princ. S. XIX, Febrer Cardona],⁶ *AlcM* el defineix «la part més interior d'un port, la part més allunyada de la boca»⁷ localitzant-lo només com a «men.»; Camps Merc. (*FolkMen. de la Pagesia* I, 309) cita sense explicació una dita proverbial «es pop sempre mòr a sa *colàrsega*»; repetida en *AlcM* com si significués el mateix, però en dubto perquè els pops viuen bé en el fons de les cales, i solen morir en el fons de l'art, que és la mena de xarxa en què es pesquen més pops: potser és doncs 'còp o cul de sac de l'art', acc. que s'harmonitza molt bé amb el sentit de l'altra. La *culàrsega* del port de Maó és, naturalment, molt ben coneguda (sentit així 1964), i Mascaró⁸ la marca en el seu mapa (12B5); al costat d'aquest lloc hi ha a la costa un indret molt conegut que Mascaró anomena *Verger de sa Colàrsega*, però l'Arx. Lluís Salvador (*Die Balearen* II, 313), que en dona un bell gravat, grafia *Hort de Culàrsega*. Hi ha d'altres *culàrsegues* a la costa menorquina: *Sa Colàrsega* (Masc.) al fons de tot de Cala Nitja (la que forma el punt d'arrencada O. del Cap Cavalleria); el fons del Port de Fornells (*sə kulàrsəga*, 1964, Masc., 3B2), i no gaire lluny d'allà, en terme des Mercadal, vaig anotar *Sa Culàrsega*, segons el meu mariner «as final de S'Arítja», variant que pot ser preciosa per a l'etimologia (crec que Masc. ho escriu també així, 3B2).

Res de l'etim. en *AlcM*, i Moll no el recollí en el seu Supl. al REW ni en la monografia de Ciutadella. Isoladament reapareix una *cularsa* com a terme de St. Feliu de Guíxols «lloc de la vorera de mar on les roques fan com una raconada o colzada» (quasi el mateix, doncs, que a Menorca, d'ací *encularsar-se* 'ficar-se el peix en el fons d'una cala' (tots dos en *AlcM*), i de fet ho confirma una frase que *AlcM* recollí també a St. Feliu (i dona s. v. *amatat*) «tenim es moixó <'mena de peix'> amatat en aquella *colarsa*».⁹

Amb expressess reserves conjecturo que *culàrsega*, tan fermament arrelat en l'ambient conservador de la gent de mar de la Balear més arabitada, sigui una relíquia mossàrab, que des d'allà es va propagar a la gent de mar de St. Feliu de Guíxols, el port continental en comunicació més íntima amb les Illes.¹⁰ Podria ser alteració d'un mossàrab *culo-d(e)-saco* canviat pels moros menorquins en **kuladsak* (o **kuladsaka*, amb -a del nomen unitatis?), amb la reculada de l'accent pròpia de tot mot àrab vulgar quan la penúltima és síl·laba tancada: *kuládsaka*: i llavors hi hauria en uns llocs reducció de *ds* a *s*, en altres a *rs*. Ningu cregui que *cul de sac* sigui una expressió afrancesada inversemblant en boca dels antics pescadors menorquins: en francès es documenta des de 1307, d'on passà manllevat a l'anglès; té precisament el sentit de «golfe étroit» [1636; Jal, *Gloss. Naut.*, s. v.] i de «fond du filet» [1769], veg. FEW II, 1515b15ss. (i en molts dialectes locals del N. i del S.); cat. *cul d'una*